

[Sigsgaard.]

nedsikring, der følger af diskontoforhøjelsen, og netop disse grupper, der først og fremmest kommer til at betale, har i hvert fald hverken lod eller del i spekulatjonen.

Af hensyn til bl. a. dem og for også i fremtiden at sætte ind i tide i lignende situationer, er det rimeligt at kræve oplysning om, hvem det er, der har spekuleret, og hvad deres formål har været. Det er nødvendigt, at den undersøgelse, der bør foretages, bliver detaljeret, sådan at det fremgår ikke bare, f. eks. hvilke brancher der har spekuleret, men også hvilke firmaer og eventuelt hvilke enkeltpersoner, og det er en sådan undersøgelse, jeg beder økonomiministeren om at foretage og meddele folketinget resultatet af.

Handelsministeren (Knud Thomsen): Efter aftale med økonomiministeren skal jeg på dennes vegne besvare det stillede spørgsmål. Grunden hertil er, at valutavæsenet sorterer under handelsministeriet.

Jeg kan for så vidt svare ganske kort, at ønsket om, at folketinget modtager en orientering om udviklingen i Danmarks betalingsmellemværende med udlandet i de sidste uger, vil regeringen meget gerne imødekomme. Det ligger i sagens natur, at også regeringen vil studere dette udviklingsforløb med interesse. Alle betalingstransaktioner mellem Danmark og udlandet registreres, og på grundlag af dette materiale vil der til sin tid kunne udarbejdes en redegørelse for omfanget og karakteren af samtlige de valutatransaktioner, der har fundet sted i denne periode. Behandlingen af materialet, som bliver ret omfattende — man skønner over hundrede tusinde anmeldte betalingsstransaktioner — vil tage nogen tid, og jeg tør ikke stille i udsigt, at den ønskede redegørelse vil kunne foreligge før om nogle måneder, men den skal blive stillet til rådighed for folketinget, så snart det er muligt.

Jeg skal yderligere for god ordens skyld gøre opmærksom på, at der i et sådant materiale ikke vil kunne gives oplysninger om enkelte firmaers eller enkeltpersoners betalingsmellemværende med udlandet, idet der ikke er hjemmel hertil. Det ville efter min mening heller ikke være rimeligt, om offentligheden skulle have adgang til sådanne oplysninger, så længe der er tale om

lovlige transaktioner. Men det er klart, at eventuelle ulovlige betalingstransaktioner ikke kan gøre noget krav på en sådan beskyttelse, og hvis sådanne tilfælde dukker op, vil de blive forfulgt på normal måde ad rettens vej. Jeg har på forhånd ingen grund til at tro, at de betalingstransaktioner, der er foregået i den seneste tid, skulle være af en sådan ulovlig karakter.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgetiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 29) findes i tidenden sp. 613, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 17 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Formanden: Sammen med denne sag foretages de 8 følgende sager på dagsordenen, nemlig:

Anden behandling af forslag til lov om ændring af myndighedsloven. (Forældremyndighed og samkvemsret).

(Første behandling af lovforslaget (nr. 30) findes i tidenden sp. 613, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 4 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af arveloven.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 31) findes i tidenden sp. 613, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af skifteloven.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 32) findes i tidenden sp. 613, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 8) findes i tidenden sp. 613, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 2 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 9) findes i tidenden sp. 613, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 2 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om statens tjenestemænd i Grønland.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 138) findes i tidenden sp. 3346, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 2 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje. (Ægteskabs-sager m. v.).

(Første behandling af lovforslaget (nr. 144) findes i tidenden sp. 3982, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 4 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 145) findes i tidenden sp. 3982, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 1885).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagenes paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagenes overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

K. Axel Nielsen: Når man som første ordfører ved anden behandling af de 9 lovforslag, som her behandles sammen, skal redagere for udvalgets forhandlinger, der har strakt sig over 20 møder af vel sammenlagt ca. 30 timers varighed, de talrige spørgsmål og svar samt de mange henvendelser fra organisationer og enkeltpersoner, udvalget har modtaget, så kan man vælge mellem to alternative fremgangsmåder. Man kan enten udnytte sin taletid, der vel for hver af ordførerne er 4½ time, og bruge den tid til en gennemgang og belysning af de mange spørgsmål, udvalget har beskæftiget sig med, spørgsmål, som man får en smagsprøve på i betænkningen på side 2-4. Eller også kan man indskrænke sig til at henvise til betænkningen og i øvrigt gøre rede for nogle af de

[K. Axel Nielsen.]

ændringsforslag, udvalget og ministeren er enige om at anbefale til vedtagelse.

Når jeg har valgt det sidste alternativ, er det ikke udelukkende af dovenskab. For det første er der i udvalget enstemmigt givet tilslutning til justitsministerens forslag om, at der bør nedsættes et hurtigt arbejdende udvalg eller en kommission til at foretage en dyberegående undersøgelse af hele ægteskabslovgivningen og til at overveje, som det hedder i betænkningen, jeg citerer:

„... i hvilket omfang der er behov for at tilpasse denne lovgivning til de ændrede samfundsforhold, ændringen af kvindens stilling i samfundet og de heraf følgende ændringer af ægteskabsinstitutionen.“

Som en kendt konsekvens heraf har udvalget også enstemmigt vedtaget at søge de af ministrene fremsatte lovforslag med de forbedringer, som de efter alles opfattelse dog indeholder, gennemført nu alene med de ændringer, der kunne opnås enighed om.

For det andet er vi langt henne i folketingsåret, og folketingets til et godt stykke over bristepunktet belastede arbejdsevne er så engageret i stof, der i høj grad kalder på offentlighedens interesse, at en stor debat om ægteskabslovgivning m. v. ville drukne i mængden.

Jeg tror, det må være begrundelse nok for, at jeg ikke nu tager initiativet til en langvarig debat, og jeg håber, at både formanden og andre her i salen påskønner, at jeg lægger bånd på mig.

De væsentligste af de ændringsforslag til ægteskabslovforslaget, der er opnået enighed om, er for det første, at forlovelseskapitlet udgår. Jeg vil gerne i den forbindelse henlede opmærksomheden på, hvad der også står i betænkningen, at der alligevel godt kan være tale om erstatningspligt for hævet forlovelse efter de almindelige erstatningsregler. Det være sagt til advarsel for dem, der går og spekulerer på at ville hæve en forlovelse efter lovens ikrafttræden i håb om, at de så slipper billigt fra det; det behøver ikke at være tilfældet.

For det andet er der ændringsforslag nr. 2 om pligt til at skifte for den, der tidligere har været gift, og som vil indgå nyt ægteskab. Denne bestemmelse er ikke ny, den er gældende ret — den står i den gældende ægteskabslov — men den var gået ud af

lovforslaget. Udvalget har drøftet spørgsmålet og er blevet enig om, at bestemmelsen bør bevares, og denne opfattelse har justitsministeren givet sin tilslutning til.

Ved ændringsforslag nr. 5 til samme lovforslag opfyldes et ønske om, at kirkelig vielse under visse omstændigheder kan foretages af andre trossamfund end de anerkendte.

Ved ændringsforslag nr. 8 opnås, at der kan fås separation, uden at parterne er nødt til at påstå, at der består dyb og varig uoverensstemmelse mellem dem. Det skrev advokaterne jo altid i deres andragender om separation; det var de nødt til, for sådan stod der i loven, og det gjorde de, selv om parterne så ud til at være de bedste venner af verden, men bare var blevet enige om, at nu ville de ikke være gift mere.

Om de øvrige ændringsforslag kan jeg indskrænke mig til at henvise til de udførlige bemærkninger, der ledsager forslagene; det gælder også ændringsforslagene til de accessoriske lovforslag.

Jeg vil gerne her benytte lejligheden til at sige, at udvalget har været velsignet — og der er ingen gåseøjne om ordet velsignet — med, at et meget stort antal af folketingets kvindelige medlemmer har deltaget i forhandlingerne, og det følger heraf, at debatten i høj grad har drejet sig om at gennemføre en lovgivning om kønnenes ligestilling. Jeg tør sige, at dette synspunkt ikke har mødt nogen modstand fra de mandlige medlemmer af udvalget, lige så lidt som jeg tror, det vil ske her. Jeg tror, at vi kan blive enige om det programpunkt, at for så vidt det i denne lovgivning — eller, som Holberg nok ville have sagt, i denne materie — efter naturens orden er muligt at opnå ligestilling, vil den blive søgt opnået med tilslutning fra begge køn — jeg havde nær sagt alle køn, men det vil jeg nu ikke gøre i denne forbindelse.

Uden at der er tale om ændringsforslag, vil jeg tro, at udvalgsarbejdet vil give anledning til praktiske ændringer og forbedringer i den måde, ægteskabsloven anvendes på. Det drejer sig for det første om den borgerlige vielses ritual, der i den foreliggende skikkelse stammer fra midten af forrige århundrede. Jeg tror nok, det er Monrad — som jo foruden at være biskop vist var en ganske habil politiker — der har

[K. Axel Nielsen.]

stået fadder til dette ritual, og det trænger til at blive skrevet om ikke alene for at få det til at stemme med moderne sprogbrug, men også for at få indholdet moderniseret. Dernæst drejer det sig om den praktiske ting at få mulighed for at gennemføre borgerlig vielse en lørdag. Jeg tror, mange vil være tilfreds med, at der bliver givet mulighed herfor. Begge disse to praktiske ændringer har fået justitsministerens velsignelse, og jeg går ud fra, at der snart vil ske et eller andet for at gennemføre dem.

Jeg kan på mit partis vegne anbefale lovforslagene med de ændringer, som vi er enige om.

Formanden: Må jeg, inden vi går videre, rette en misforståelse. Der er ikke her ved anden behandling tale om en taletid på 4½ time, men derimod om det dobbelte af det normale, og det vil sige højst 1 time. Jeg behøver ikke at tilføje, at det er en ret og ikke en pligt.

Hanne Budtz: Jeg kan berolige formanden med, at jeg ikke vil benytte mig af min ret til denne ene time, og jeg var glad for, at det ærede medlem hr. K. Axel Nielsen gav udtryk for, at han ikke i dag ville komme ind på en almindelig diskussion om ægteskabslovgivningen og som forudsætningen for denne ægteskabet — for det er jo nærmest en filosofi, og det er meget vanskeligt at udrede her fra folketingets talerstol.

Men det er jo dog et vældigt kompleks af lovforslag, der nu foreligger til anden behandling, og der har i udvalget været mange synspunkter, både principielle, vedrørende ægteskabet som institution, og specielle, der altså har givet sig udslag i en hel del ændringsforslag.

Når man overhovedet er nået frem til at afgive en betænkning i enighed — og det synes jeg er meget glædeligt — skyldes det netop, at man var enig om det ønskelige i at opnå nogle ønskede ændringer straks, og at justitsministeren, som det allerede er nævnt, har givet tilsagn om at nedsætte en ny kommission, der skal undersøge, i hvilket omfang der er behov for yderligere ændringer.

Jeg vil karakterisere både lovforslaget og ændringsforslagene som moderate og hen-

sigtsmæssige. Det er jo noget, der i dagens sprog lyder forfærdelig kedeligt, men jeg mener, at ligefrem en revolution i ægteskabslovgivningen er der vist ikke rigtig grobund for i vort samfund, selv om nogle er af den opfattelse.

Jeg skal også kun fremdrage nogle enkelt-heder, med fare for nogle gentagelser. Man nævner vel netop de ændringer i forhold til lovforslaget, som man er særlig glad for. Om forlovelseskapitlet, der udgår, skal jeg blot bemærke, at vi var vist enige om, at det var et forfærdelig gammeldags kapitel, der ikke var nogen brug for i dag; det gælder ikke selve forlovelsen som begreb, men de særlige, meget specielle retsregler, der var omkring en hævet forlovelse, slet ikke hævet forlovelse i almindelighed, men kun i særdeleshed.

Ægteskabsalderen er vi jo blevet enige om indtil videre skal være 20 år for mænd og 18 år for kvinder, med samtykke for så vidt angår umyndige.

Vi har haft en del diskussion om evnesvages adgang til at indgå ægteskab og har heller ikke her fået øjeblikkelige ændringer igennem, men har naturligvis respekteret, at justitsministeren oplyser, at der er et særligt udvalg, der beskæftiger sig med dette; dets arbejde må vi naturligvis først se resultatet af.

Vi har også været enige om, som det er blevet nævnt — men jeg nævner det alligevel igen, fordi det var sådan ud fra et ordenssynspunkt, vi mente det — at der burde være skiftet fra det tidligere ægteskab, før et nyt ægteskab bliver indgået, så der ikke bliver et vist økonomisk rod mellem adskillige parter; enten skal privat skifte altså være afsluttet eller offentligt skifte være påbegyndt.

Mellem ægteskabets indgåelse og dets opløsning ligger naturligvis hele ægteskabet og de daglige retsvirkninger af det. Det er noget, vi ikke har været inde på, der har jo ikke været fremsat lovforslag herom, og jeg forstår, det også går med i det kommissorium, som vil blive givet den nye kommission. Det ville vel nok være at foregribe noget, hvis man begyndte at tale om dette, men jeg vil nu alligevel tillade mig at sige, da jeg har hørt en del røster om, og der også har været talt om det i henvendelser, vi har fået i udvalget, at man her kunne tænke

[Hanne Budtz.]

sig at gå ind for automatisk, fuldstændigt særeje i ægteskabet, at det vil jeg dog allerede nu advare meget indtrængende imod. Det vil jo i hvert fald være ensbetydende med, at samtlige hjemmearbejdende hustruer, der eventuelt ikke er formuende, ville blive uden andel i familiens opsparing, måske alene mod en symbolsk almisse.

Derefter over til separation og skilsmisse, hvor det er rigtigt, at ordene „dyb og varig uoverensstemmelse“ er udgået. Og så vil jeg gerne nævne en særlig skilsmissegrund, fordi den så tit giver anledning til misforståelse. Jeg så senest i sidste uge en besvarelse i et ugeblad, der gik ud fra en forkert opfattelse af den gældende § 56. Folk læser loven og ser, at de kan blive skilt, fordi den anden ægtefælle „har unddraget sigsamlivet“, som der hidtil stod — nu skal der stå „har ophævet samlivet“, og så troede man, at man kunne kræve skilsmisse, hvis den anden ægtefælle nægtede det ægteskabelige samliv. Det er der som sagt blevet svaret forkert på utallige gange, og det er da værd at understrege, at der kræves i hvert fald, at parterne lever faktisk adskilt, altså med hver sin bopæl.

Efter opløsningen af ægteskabet eller rettere i forbindelse hermed kommer jo afgørelsen af de mange vilkår, der skal tages stilling til. Vigtigst er naturligvis børnenes stilling og dermed, hvem der skal have forældremyndigheden over børnene. Lykkeligvis er man i de fleste tilfælde enig om, hvem af parterne der skal have forældremyndigheden. Men der kan være forhold, der bevirker, at afgørelsen senere må ændres, og man søger den ændret, og jeg er tilfreds med, at man får tilføjet, som det selvfølgelig også har været reglen i dag, at det er barnets tarv, der er afgørende. Foruden at forholdene skal være ændret, og væsentligt ændret, er det også vigtigt, at det er barnets tarv, der er afgørende.

Vi har også drøftet en del spørgsmålet om eventuel afhøring af børn under en sådan retssag. Det er klart, det er et sensibelt

spørgsmål, og det er meget ofte ikke ønskeligt, men kan undertiden være det. Vi har fået oplysning om nogle afgørelser i landsretterne, hvor det er blevet bestemt, at børn kunne få lov til selv at udtale sig, og der siges da også i betænkningen:

„Er barnet mellem 12 og 15 år, vil man normalt søge tilvejebragt klarhed over barnets eventuelle stilling til sagen. Barnets ønske vil blive tillagt stor vægt ved afgørelsen af forældremyndighedsspørgsmålet, uden at man dog kan sige, at ønsket er eneafgørende. Er barnet fyldt 15 år, vil afgørelsen af, hvem der skal have forældremyndigheden, som altovervejende hovedregel blive truffet i overensstemmelse med barnets ønske, og barnet vil i disse tilfælde altid blive hørt.“

Jeg er ikke lige så sikker på, som man er det her fra justitsministeriet, at det altid er så let af få disse oplysninger frem.

Og så må jeg måske lige springe over til retsplejeloven, som vi også ændrer i lovkomplekset her, til § 450, som jo netop i fremtiden giver domstolene en mulighed for selv at fremme, om jeg så må sige, en bevisførelse, som de finder påkrævet. Jeg mener, der er behov for en sådan bestemmelse.

Det andet vilkår, der skal afgøres, er børnebidraget. Det er i og for sig ikke noget problem. Der skal betales bidrag, og størrelsen af bidraget fastsættes af overøvrigheden. Nu ved de fleste jo nok, at børnebidraget kan udstrækkes til børn under uddannelse indtil det fyldte 24. år, men der er dog alligevel en vis begrænsning. Det kan jo i hvert fald, så vidt jeg har forstået det, kun være til de børn, som var, om jeg så må sige, blevet „delt“ inden det fyldte 18. år, sådan at den pågældende, man søger bidraget hos, var bidragspligtig. Men det er nu en sag for sig.

Det tredje vilkår, man normalt så kommer ind på, er spørgsmålet om ægtefællebidrag. Det vil i praksis hyppigst sige bidrag til hustruen; det er jo sjældnere til manden. Der er fremkommet meget nye synspunkter herom til udvalget. Bl. a. har flere af de

[Hanne Budtz.]

henvendende ment, at der slet ikke skulle være tale om noget hustrubidrag. Man mener vel dermed, at hustruen enten skal have sit underhold af det offentlige eller have betalt en uddannelse af det offentlige eller af manden i henhold til de meget omtalte ægteskabskontrakter, der jo mere synes at være abstrakte end konkrete og i bedste fald kan tænkes at være aftaler, der stort set svarer til retsvirkningsloven. Personlig kan jeg ikke gå ind for, at hustrubidraget skulle afskaffes. Hustrubidrag er der jo da behov for, når hustruen har været husmor eller eventuelt ikke har fået nogen anden uddannelse eller trænger til genoptræning i sit fag eller simpelt hen efter mange års husligt arbejde og på grund af alder ikke kan omstilles. Selv hvor en hustru har haft en god uddannelse, er den jo på et betydelig senere tidspunkt meget ofte kun lidt værd. Hvor ofte har man ikke set, at ægtefæller begge med en kvalificeret uddannelse har haft den udvikling, at hustruen senere, hvis hun overhovedet kan komme ind i sit erhverv, kommer det på nedsat indtægt og med mistet pensionsret osv., så hun står meget svagt.

Nu påstås det — det sagde det ærede medlem hr. K. Axel Nielsen jo også så udmærket — at der var drøftet en hel del om kønnenes ligeberettigelse. Det er også rigtigt, det har vi gjort, og vi har også påberåbt os den, men jeg må dog sige her i forbindelse med hustrubidragene, at når det påstås, at hustruen er blevet så ligestillet, det vil sige med hensyn til økonomisk indtjening, at bidraget kan afskaffes, så er jeg ikke enig i, at vi er nået så langt. Lykkeligtvis får de fleste unge kvinder i dag en uddannelse, og mange af de ældre har det også, men der er stadig 50 pct. af de gifte kvinder, der er husmødre, altså ikke pengeindtjenende, og af de andre 50 pct. er jeg overbevist om at de fleste er ganske overordentlig lavt lønnede eller dog næsten altid har en ringere indtægt end ægtefællen.

Derimod mener jeg, det har betydning, at der i forbindelse med hustrubidraget bliver skaffet mulighed for et uddannelsesbidrag til hustruen. Det er jo en fordel både for den bidragende ægtefælle og for samfundet. Vi har da også foreslået føjet ind i bestemmelsen om, efter hvilke kriterier hustruen kan få

bidrag, at der, som det siges i ændringsforslaget, „tillige kan tages hensyn til, om den, der ønsker bidrag, har behov for støtte til uddannelse eller lignende.“ Det synes jeg er en meget vigtig ting at have fået med.

Vi ved også, at når en hustru efter en skilsmisse har ret til enkepension senere, skal der efter gældende ret optages en særlig bestemmelse derom i bevillingen eller dommen. Dér er det praktisk, at det automatisk vil fremgå af loven, som den nu bliver ændret, at hun har denne ret, uanset om det af den ene eller den anden grund ikke skulle være medtaget i bevillingen eller dommen, således at hun alene skal anmelde sin ret til den udbetalende myndighed.

I forbindelse med spørgsmålet om hustrubidraget er der jo også spørgsmålet om dets varighed. Dér kan det måske ikke komme overraskende for justitsministeren, at jeg her nævner en artikel af højesteretsdommer Trolle i Ugeskrift for Retsvæsen nr. 10 for i år, hvor han gør opmærksom på det cirkulære, der er udsendt fra justitsministeriet, og som bevirker, at amterne nu må meddele parterne, at uanset at dommen ikke giver nogen tidsbegrænsning af bidraget og bevillingen i og for sig heller ikke skulle gøre det, hvis parterne er enige om, at det skal være indtil videre og måske livsvarigt, er bidragspligten ikke nødvendigvis fastsat for livstid, og at der kan blive tale om en afkortning i tid. Jeg synes, det kan være en noget betænkelig sag. Jeg ved ikke, om ministeren i dag eller ved en senere lejlighed kan svare på, om denne bestemmelse kan tænkes anvendt på domme, der allerede er afsagt, eller om den alene skal gælde for fremtiden, og om man i og for sig mener, at det er helt rigtigt fra administrations side på denne måde at ændre domme. Jeg er lidt forbavset over cirkulæret.

Ændringerne i retsplejeloven, der omhandler ægteskabssagernes behandling, er der vist ikke grund til at komme meget ind på ud over, at vi under udvalgsbehandlingen har fået bekræftet den opfattelse, jeg gav udtryk for ved første behandling, at man har disse aftaler mellem de nordiske lande, der betyder, at en nordisk statsborger — det kan jo være meget logisk — har krav på at blive sagsøgt i sit eget land. Det betyder jo, at hvis en dansk statsborger vil sagsøge f. eks. sin norske ægtefælle, skal det foregå

[Hanne Budtz.]

i Norge. Hvis man derimod har en mexikansk ægtefælle eller en ægtefælle fra et andet sted i verden, kan det foregå i København, hvilket jo er ulige lettere. Når det nu er bekræftet — og vi har ikke sagt noget imod det — at ministeriet er berettiget til at indgå sådanne aftaler i fremtiden, ville jeg dog henstille, at man for så vidt angår ægteskabssager ikke udvider kredsen af disse aftaler.

Der er det særlige nye, at en dom nu kan afsiges med den virkning, at skilsmissen eller separationen står ved magt, men at man ændrer vilkårene alene, hvad ministeren selv jo også flere gange har understreget betydningen af. Man kan altså anke vilkårene.

Jeg har flere gange tidligere nævnt over for ministeren i forbindelse med disse lovforslag, at det synes at være vanskeligt at få tredjeinstansbevilling i ægteskabssager, altså med andre ord tilladelse til at anke en sag, som allerede er bedømt i to instanser, i underret og landsret, til højesteret. Der er jævnlig behov for at søge en afgørelse ved højesteret om forældremyndigheden. Det er helt klart, at det afgørende er barnets tarv, men hvis nu underret og landsret har truffet forskellige afgørelser om forældremyndigheden — der kan også være behov for det, hvor ensartede afgørelser er truffet, hvor man f. eks. har set bort fra konkrete oplysninger fra børneværn og skole — kan der hyppigt være behov for en prøvelse ved højesteret. Nogle advokater er enige med mig i, at der i justitsministeriet synes at være en betydelig og af og til uforståelig tilbageholdenhed med hensyn til at give sådan tilladelse. Det kan også godt i sig selv være betænkeligt, at det er administrationen, der bestemmer, om en sag skal prøves judicielt endnu en gang. Det vil i hvert fald være betænkeligt, hvis der opstår en vis usikkerhed hos advokaterne og klienterne i en sådan sag, og hvis det er muligt, vil jeg bede justitsministeren om en udtalelse enten i dag eller ved en anden lejlighed.

Om de øvrige dele af hele lovkomplekset vil jeg blot bemærke, at der synes alt i alt at være sket betydelige fremskridt; ændringerne er hensigtsmæssige, og de er — det synes jeg ikke skal være nogen mangel ved dem — moderate.

Merete Bjørn Hassén: Forudsætningen for, at fem partier i dag i enighed kan anbefale folkettingen at gennemføre en række ændringer i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning, er jo justitsministerens tilsagn om at nedsætte en kommission, der samlet overvejer såvel denne lov som loven om ægteskabets retsvirkninger med henblik på ændringer, som samfundsudviklingen kan gøre påkrævet. Jeg synes, der er grund til at takke justitsministeren for tilsagnet om dette kommissionsarbejde, som jeg håber vil blive sat hurtigt i gang, og som alle jo også ønsker skal have et noget hurtigere forløb, end der er tradition for med hensyn til kommissionsarbejde her i landet.

Det har gennem det år, arbejdet med revisionen af ægteskabsloven nu har stået på under usædvanlig livlig opmærksomhed i befolkningen, været følt som et stort savn, at vi ikke samtidig havde loven om ægteskabets retsvirkninger til behandling. Det er mit håb, at den kommende kommission vil formå at samle disse to love til den helhed, som de jo udgør. De forventninger, der måtte næres til kommissionsarbejdet, bør dog ikke overskygge den kendsgerning, at de ændringer, der i dag forelægges folkettingen som et fælles resultat af justitsministerens lovforslag og arbejdet i folketingsudvalget, er betydelige og på nogle punkter medfører omfattende ændringer, når loven træder i kraft til nytår.

Ophævelsen af ægteskabslovens forlovelseskapitel, som allerede har været omtalt et par gange, er jo en naturlig følge bl. a. af den udvikling, der bedre har betrygget den ugifte mors stilling i samfundet. I dag må vi også beskæftige os med at sikre den ugifte fars muligheder for at opfylde sine forpligtelser over for sit barn. Jeg tænker her på myndighedslovens ny bestemmelse om samkvemsretten og finder det glædeligt, at udvalgsarbejdet har kunnet give denne ret en sådan formulering, at det klart er barnets tarv mere end de voksnes rettigheder, der sættes i centrum. Dette er jo i øvrigt et gennemgående træk i flere af udvalgsarbejdets resultater.

Det har voldt visse kvaler at fastholde justitsministerens forslag om ægteskabsalderen med nedsættelsen på et år af ægteskabsalderen for mænd. Aldersproblemet har for mig at se sammenhæng med først og

[Merete Bjørn Hanssen.]

fremmest to ting, myndighedsalderen, hvor vi beklageligvis i dag må savne en endelig afklaring, og de skilsmissegeregler, som ægteskabslovgivningen indeholder. Jeg finder det principielt ønskeligt, ikke mindst under hensyn til den samfundsudvikling, der i stigende grad gør det almindeligt for begge parter økonomisk at bidrage til samlivet, at ægteskabsalder og myndighedsalder er sammenfaldende og helst for begge køn, sådan at ægteskabet kun indgås af fuldmyndige personer med fuld økonomisk råderet.

Hvad ægteskabsbetingelserne i øvrigt angår, finder jeg det beklageligt, at det har vist sig så kompliceret at gennemføre den af mig ønskede oplysningspligt om bortadopterede børn, der har bevaret arveret efter de biologiske forældre, men jeg håber, at betænkningens henstilling om en vejledning til parterne om de arveretlige problemer vil blive fulgt.

Vi bevarer nu den frie valgmulighed mellem borgerlig og kirkelig vielse. De ændringer, som udvalgsarbejdet har medført, sikrer en større ligestilling end hidtil mellem de forskellige trosretninger og bygger dermed videre på den ændring, justitsministeren har foreslået, hvorefter oplysningspligten om eventuelle børns trossæssige opdragelse bortfalder som en ægteskabsbetingelse. Det vil være ønskeligt, om udvalgets henstillinger både om, at borgerlig vielse kan ske uden for de kommunale kontortider, og om et ændret borgerligt vielsesritual vil blive fulgt.

Den mest skelsættende ændring, der nu gennemføres som resultat af dette revisionsarbejde af ægteskabsloven, findes i lovforslagets separations- og skilsmissekapitel § 37. Her indføres nu den ensidige skilsmisseret efter 3 års forløb. Sammenholdt med at separationstiden nu også nedsættes til 1 år, og at den ene ægtefælles ret til direkte skilsmisse på grund af den anden ægtefælles utroskab bevares, omend med en lille nordisk bremse, medfører dette betydelig lempet skilsmisseadgang, både når parterne er enige, og når de ikke er det.

På denne baggrund og som følge af beslutningen om det kommende kommissionsarbejde har det ikke vist sig muligt at samle enighed om mit forslag om en direkte skils-

misseedgang, når parterne er enige og der ikke er umyndige børn i ægteskabet. Forslaget, der var et forsøg på at skabe en mere neutral, direkte skilsmisseadgang ved siden af utroskaben, hvorom debatten jo bølger så livligt, vil forhåbentligt kunne indgå i kommissionens samlede overvejelser.

Utroskabsbestemmelsen har som sagt skabt megen debat. Et hovedargument for at bevare den har for mig imidlertid været, at den fremstår som lovens eneste alment tilgængelige direkte skilsmisseadgang. Dens udformning, at den sikrer den ægtefælle, som utroskaben er begået imod, en reaktionsret, pålægger begge parter et ansvar, den ene part for at udløse reaktionsretten, den anden for at gøre brug af den. Jeg deltagere gerne i advarsler mod hastige og uoverlagte reaktioner på dette område, men jeg finder ikke megen støtte i det foreliggende erfaringsmateriale for den tankegang, at en tvungen tænkepause i form af separation mærkbart vil kunne nedbringe antallet af skilsmisser her i landet. Det er nok også i debatten overset, at loven også uden den lille nordiske bremse, som nu tilføres utroskabsparagraffen, rummer den mulighed, at man selv vælger at reagere med et separations-fremfor med et skilsmissekrav, idet § 34, stk. 2, giver ret til separation, hvis der foreligger omstændigheder, som ville give den pågældende ret til at kræve skilsmisse. Det er nok værd at understrege denne bestemmelse.

Det ville være ønskeligt, om kommissionsarbejdet kunne bidrage til en bredere belysning af skilsmisseproblemerne her i landet. Vi kan alle nære et ønske om både for de voksne og navnlig for børnenes skyld at finde veje til at nedbringe antallet af skilsmisser, men jeg nærer megen skepsis over for formodninger om, at man blot ved at skærpe eller helt hindre adgangen til skilsmisse på grund af utroskab kan nedbringe det skilsmissetal, hvori utroskaben som årsag indgår med størst vægt.

Jeg har allerede understreget sammenhængen mellem ægteskabsalder og skilsmissetal og gør det igen. Hertil kommer de ændringer, som samfundsudviklingen med stigende styrke skaber, ikke mindst hvad angår kvindernes uddannelsesmæssige og økonomiske muligheder og de ændrede vil-

[Merete Bjørn Hanssen.]

kår, alt dette skaber for ægteskabet som en fortsat i folket fast forankret institution i samfundet.

Til kommissionen overdrages det nu også at se nærmere på fremgangsmåden ved opnåelse af separation og skilsmisse med henblik på under fuld retslig betryggelse at nå frem til en måske mere forenklet proces for de implicerede. Herunder hører også mægling sinstituttets videre skæbne, hvor det ikke i denne omgang fandtes formålstjenligt at inddrage familierådgivningen. Man kan nære det oprigtige håb, at familierådgivningen på længere sigt vil medvirke til at mindske behovet for mægling ved at bidrage til, at forholdet ikke fører til ønsker om separation og skilsmisse som løsning af problemerne.

Det er på forældremyndighedsområdet, at hensynet til barnets tarv nu gennem lovrevisionen sættes i centrum også ved, at alle særrettigheder for det ene køn — her drejer det sig jo konkret om moderens ret til børn under 2 år — afskaffes. Det er en velkommen udvikling. Det samme må siges om den formulering, der foreslås vedrørende § 54, stk. 2, om underholdsbidrag, hvor det understreges, at der ved tilkendelse af underholdsbidrag kan tages hensyn også til behovet for støtte til uddannelse.

I den almindelige ægteskabsdebat er to forhold stærkt overset. For det første retsvirkningslovens bestemmelse om den gensidige forsørgelsespligt, der påhviler parterne i et ægteskab, for det andet den retspraksis, der allerede har udviklet sig med hensyn til underholdsbidrag, hvor der normalt først efter 10 års ægteskab bliver tale om et varigt bidrag. Begge forhold taler deres tydelige sprog om, hvor vigtigt det er for begge parter at holde forsørgelsesevnen ved lige uanset ægteskab.

Jeg skal, hvad angår de øvrige 8 lovforslag, vi her behandler, kun knytte en enkelt bemærkning til de forslag, der vedrører pensionsretten ved separation og skilsmisse. Da tjenestemandsløven nu omsider gennemfører ligestilling på pensionsområdet mellem gifte kvindelige og gifte mandlige tjenestemænd, må det være en naturlig følge, at vi i fremtiden får bestemmelser ikke om enkepensionsret, men om ægtefællepensionsret, og jeg håber, at lønnings- og pensionsmini-

steren, når tjenestemandsløven er gennemført, vil tage skridt til en sådan naturlig og selvfølgelig ændring.

Det bringer mig sluttelig til at beklage, at der ikke i udvalget trods den megen tale om ligestilling, som hr. K. Axel Nielsen nævnte, har kunnet samles enighed om mit forslag, som har fundet støtte i Dansk Sprognævn, om at ægteskabsloven rent sprogligt udformes sådan, at den knæsatte juridiske brug af ordet „han“ ikke direkte hindrer almindelige menneskers forståelse af lovens tekst. Jeg er skuffet over, at justitsministeren ikke har ønsket selv at medvirke til en tydeliggørelse af en lov, der så direkte berører det meste af befolkningen, men jeg sætter nu min lid til, at kommissionen også vil påtage sig at løse denne sproglige opgave, som selv jurister kan se bør løses.

Med disse ord skal jeg på venstres vegne anbefale de stillede ændringsforslag til vedtagelse.

Rigmor Christensen: Det kan ofte være nok så vanskeligt at lovgive om forhold, for hvilke det er nødvendigt at opstille regler i et retssamfund som vort. Vanskeligst er det vel nok at lovgive om så personlige forhold, som et samliv indebærer, ikke alene med hensyn til indgåelsen, men vel endnu mere med hensyn til samlivets ophør. Hvad der kan være rigtigt og retfærdigt for nogle, kan måske virke urimelig hårdt for andre. Det kan være nok så vanskeligt at tilgodese alles interesser på bedste måde.

Den ægteskabslov, som vi har bygget på siden 1922, og som nu snart forlader folkettinget i revideret form, har i og for sig virket sådan nogenlunde godt, men som tidligere fremført er der i denne periode sket så store strukturændringer inden for så godt som alle områder, også inden for ægteskabet, at loven nødvendigvis måtte tages op til revision. Jeg mener ikke, at selve opfattelsen af ægteskabet har ændret sig væsentligt, men snarere, at forholdene har ændret sig derhen, at loven bør have videre rammer og bl. a. tilgodese de ægteskabslignende forhold, som indgås i dag. Imidlertid blev Rom som bekendt ikke bygget på én dag, og jeg finder det også rimeligt og fornuftigt, at man på dette område går skridtvis frem.

Ud fra den betragtning, at vi på alle måder tilsigter ensartethed inden for Norden,

[Rigmor Christensen.]

er jeg glad for, at der i udvalget har været enighed om i denne omgang at nøjes med de foreslåede mindre ændringer, hvilke stort set er i overensstemmelse med de love, der nylig er vedtaget i Norge og Sverige. Og jeg er særlig glad for, at justitsministeren har foreslået nedsat en kommission til en yderligere revision af denne lov i forbindelse med en revision af loven om ægteskabets retsvirkninger, og at denne kommission skal samarbejde med tilsvarende kommissioner nedsat i de andre nordiske lande. I denne forbindelse vil jeg gerne tilføje, at der er flere ting i det lovforslag, som er fremsat af hr. Poul Dam på SFs vegne, der nødvendigvis må indgå i disse kommissioners arbejde.

Som det er nævnt af de foregående ordførere, finder jeg også, at vi har udført et særdeles godt og grundigt arbejde i udvalget.

Om selve lovforslagene kan jeg kort anføre følgende. Det er rigtigt, at forlovelse glider ud som erstatningsgrundlag, idet det dels kan være nok så svært at fastslå, om der har foreligget forlovelse, dels forekommer tilfælde, hvor der bør indtræde erstatningspligt, uanset om der har foreligget forlovelse.

For så vidt angår aldersbetingelsen for ret til at indgå ægteskab, er vi blevet stående ved en nedsættelse for manden på 1 år. Dette er ikke i overensstemmelse med Norge og Sverige, hvor man begge steder har vedtaget den samme aldersbetingelse for begge køn, 18 år. Under hensyn til, at vi i Danmark ved dispensation for manden aldrig er gået ned under 18 år og 4 måneder, kan den mindre nedsættelse forsvares, men den kommende kommission bør efter min opfattelse tage stilling til en yderligere nedsættelse.

Angående de åndssvages og sindssyges ret til at indgå ægteskab kan jeg rette en tak til justitsministeren for det udvalg, der er nedsat til at undersøge disse forhold nærmere. Det kan jo ikke nægtes, at det virker noget grotesk at fastsætte strammere regler for disse menneskers ret til at indgå ægteskab, al den stund ingen kan forbyde dem at flytte sammen og få børn. Men jeg er da helt enig i, at mange forhold må tages i betragtning, og at vi må afvente kommissionens betænkning, forinden der tages endelig stilling.

Vel det største skridt, der sker i liberaliseringen af ægteskabsloven, er bestemmel-

sen om, at enhver af ægtefællerne nu kan forlange skilsmisse, når deres samliv har været hævet i de sidste tre år på grund af uoverensstemmelse. Den nugældende lov, hvori der ikke findes en sådan bestemmelse, men hvor domstolene har skabt praksis for et tidsrum på 6-7 år, forinden der blev indrømmet skilsmisse, har virket for strengt. En nedsættelse til tre år må være rimelig, idet en hævelse af samlivet i et tidsrum af denne længde har fjernet ægtefællerne så langt fra hinanden, at en forsoning kan lades ude af betragtning. Jeg vil endda ikke se bort fra, at en yderligere nedsættelse kunne være ønskelig.

De forskellige separations- og skilsmissegrunde, som i det store og hele er bibeholdt i lovforslaget, har været meget omdiskuterede ikke alene i udvalget, men også i pressen. Det er da så rigtigt, som det er sagt og fremført, at det ville være såre ideelt, om enhver af ægtefællerne frit kunne løses fra ægteskabet, når man ikke ønskede at fortsætte. Men bortset fra følelser, som vel dog til syvende og sidst også betyder noget, spiller det økonomiske i langt de fleste tilfælde ind. Det kan dreje sig såvel om en manglende uddannelse for den ene ægtefælle på grund af pasning af børn som om det forhold, at den ene ægtefælle må udskyde sin uddannelse for at skaffe penge til dagen og vejen, medens den anden uddanner sig. Sker der så skilsmisse eller separation, forinden den sidste har gennemført sin uddannelse, vil en økonomisk meget svag part stå tilbage. Disse forhold må tages op til nøje vurdering, og vi må i langt højere grad end nu sætte ind for, at mand som kvinde får en uddannelse, således at det økonomiske ikke er afgørende for en eventuel skilsmisse.

Endelig vil jeg pege på, at der nu åbnes mulighed for den ugifte far til at få samkvemsret med fællesbarnet, når der har bestået et ægteskabslignende forhold og han har en vis tilknytning til barnet. Med den udvikling, vi er inde i, hvor flere og flere indgår et samliv uden om ægteskabslovens formelle betingelser, er dette en rimelig og tiltrængt indrømmelse.

Jeg er ikke helt så tilfreds med, at man bibeholder bestemmelsen om, at man kan gennemtvinge samkvemsretten ved fogdens hjælp. Personlig finder jeg det mere rigtigt,

[Rigmor Christensen.]

at man afskærer samkvemsret, når voksne mennesker ikke selv kan finde ud af det. Et er, at to mennesker beslutter sig til at ophæve et samliv, det kan være helt i orden; men er der børn, bør disses tarv være det eneste og helt afgørende, og jeg tror næppe, man tilgodeser børnenes tarv ved at bringe fogden ind i billedet. Som jeg tidligere har udtalt, kunne jeg ønske, at man i praksis ville vise en større smidighed med hensyn til at ændre retten til forældremyndigheden for om muligt derved at lægge pres på den for samkvemsrettens udøvelse vrangvillige part.

Med disse bemærkninger kan jeg på mit partis vegne indstille samtlige lovforslag til vedtagelse.

Poul Dam: Efter det oplæg, der var til arbejdet i det udvalg, der har drøftet de 9 lovforslag, der her er til anden behandling, havde man måske ventet, at der var kommet noget mere spændende ud af udvalgsarbejdet, måske en hel masse ændringsforslag fra forskellig side, som havde givet anledning til nogle kampafstemninger. Resultatet er imidlertid, at de fem partier, der har været repræsenteret i udvalget, er enige om at indstille et antal ændringsforslag og de således ændrede lovforslag til endelig vedtagelse her i tinget. Det er naturligvis ikke udtryk for, at alle mener, at man dermed er nået til vejs ende. Det er udtryk for, at man har forstået, at dette kan gøres nu, at det kan medføre en forbedring af lovforslag, der, som jeg sagde ved første behandling, repræsenterede en forbedring af den gældende ægteskabsret, og at de mange andre spørgsmål, der står over for deres løsning, må henvises til samlet drøftelse i den kommission, som justitsministeren har bebudet nedsat.

Jeg var glad for, at fru Rigmor Christensen henviste til det forslag om faste samlivsforhold, som jeg havde den ære at fremsætte. Der er en række forslag i det, som jeg gerne ville have gennemført nu, men som jeg da meget indstændigt anmoder om må blive overvejet i den kommende kommission. Jeg tror, de er væsentlige, også for at lovgivningen på disse områder kan blive bragt i overensstemmelse med de ændrede samfundsforhold, som hr. K. Axel

Nielsen tidligere omtalte. Må jeg parentetisk bemærke, at hr. K. Axel Nielsen i den forbindelse også citerede fortsættelsen af teksten i betænkningen, hvor der tales om ændringen af kvindens stilling i samfundet. Her er en formulering, som jeg er ked af at jeg har accepteret. Jeg tror, at mandens stilling i samfundet er blevet nok så meget ændret, og at dette måske også gør det rimeligt med en række ændringer i ægteskabslovgivningen. Der er ligesom et spor af en gammeldags diskrimination i dette, at det kun er kvindens stilling, man taler om.

Jeg tror, det var fru Merete Bjørn Hansen, der omtalte den offentlige debat, der havde været om disse spørgsmål. Jeg må sige, at jeg ikke har været så frygtelig imponeret af debattens omfang. Vi har her at gøre med et område, som har betydning for så at sige alle mennesker i samfundet, og det er noget utilfredsstillende at sidde i et folketingsudvalg og arbejde med disse spørgsmål og så få så forholdsvis få henvendelser og så forholdsvis ringe støtte i den offentlige debat. Det, der har været diskuteret, har været et meget begrænset antal spørgsmål, nogle endog på et misforstået grundlag, medens en lang række andre sager har været næsten udroftede i offentligheden. Jeg tror, det vil være af overordentlig stor betydning for arbejdet i kommissionen, at man gør sig klart, at en ægteskabslov skal være udtryk for den almindelige retsopfattelse i samfundet. Den skal være resultat af en bred, almen drøftelse, men denne drøftelse er kun lige akkurat kommet i gang, og den bør i hvert fald ikke standse nu, fordi vi vedtager disse foreløbige ændringer. Jeg tror nemlig, at en virkelig drøftelse i brede kredse i samfundet vil føre til langt radikalere ændringer, end der har været foreslået — for øvrigt også radikalere ændringer, end jeg, som det relativt pæne menneske jeg er, foreslog i sin tid. Jeg tror, at lovgivningen er langt bagud for folks retsfølelse, og at en sådan lovgivning er med til at fastholde en fornemmelse hos en mængde mennesker af, at samfundet er noget, der strammer dem ind i et gammeldags mønster, at samfundet er noget fremmed og fjendtligt, noget, som tvinger dem til at leve på en måde, som egentlig ikke er naturlig for dem.

Nu forestår der altså et kommissions-

[Poul Dam.]

arbejde, og jeg er klar over, at det ikke kan nytte så forfærdelig meget at afkræve ministeren løfter om, hvor hurtigt kommissionen kan arbejde; det overlader man jo til syvende og sidst til kommissionsmedlemmerne. Men jeg vil gerne sige, at så vigtige, som disse sager er, kan vi ikke affinde os med, at revisionen af loven om indgåelse og opløsning af ægteskab og retsvirkningsloven, som på mange måder er den vigtigste, bliver udskudt sådan ad calendas graecas, hvilke som bekendt var dage, der aldrig kom.

Vi må have reformen frem i løbet af en 2-3-4 år, og for at det skal kunne ske, må der nok tages nogle forholdsvis uortodokse skridt med hensyn til kommissionens arbejdsform. Det normale ved kommissionsarbejder er jo, at man nedsætter en kreds af udmærkede, men meget travle mennesker, og at man udpeger en udmærket, men meget travl embedsmand til at være sekretær, og det må alt sammen gøres som mere eller mindre udpræget fritidsarbejde. Det kan medføre, at man med et vist arbejdstempo kommer ud i en march på stedet; man kan lige akkurat nå ved hvert møde at blive klar over, hvor langt man var nået ved det foregående møde, og det kommer der ikke så forfærdelig meget ud af. Jeg tror, at vi — det er også antydnet i betænkningen — må ind på noget i retning af det svenske system, hvor man frigør et begrænset antal personligheder til at lave kommissionsarbejde, giver dem orlov, med fuld løn naturligvis, fra deres normale arbejde — eventuelt, hvis det er medlemmer af folketinget, man vil udpege til det, giver dem orlov fra folketinget efter samme vilkår, som gælder ved udsendelse i offentligt hverv — og stiller sekretærer til rådighed, der kan bruge hele deres tid på dette arbejde. Det er den eneste måde, hvorpå man kan få gennemført et sagligt, forsvarligt og hurtigt kommissionsarbejde. Ellers vil vi risikere i løbet af få år at stå i den samme situation, som da dette lovgivningsarbejde begyndte: man havde nogle betænkninger, som var udarbejdet over en så lang årrække, at betænkningerne var forældede den dag, de blev trykt. Det skulle nødig gå sådan. Vi skulle gerne have en ivrig debat og et levende kommissions-

arbejde for at få en virkelig moderne ægteskabslovgivning inden for de nærmeste 3-4-5 år.

Kjær Rasmussen: Da lovforslaget om ægteskabs indgåelse og opløsning var til første behandling, havde jeg en række kritiske bemærkninger om det. Især kritiserede jeg, at man bibeholdt forlovelsesafsnittet i lovforslaget. Nu ved jeg ikke, om det er min gavnlige indfyldelse, som har gjort sig gældende, men i hvert fald er der nu sket det, at forlovelsesafsnittet er foreslået strøget.

Vi foreslog oprindeligt også, at mandens ægteskabsalder blev nedsat til 18 år, fordi det i praksis forholder sig sådan, at to på 18 kan flytte sammen uden forældresamtykke. Ja, det forholder sig endvidere sådan; at hvis der er barn i vente, vil disse to 18-årige i praksis få lov til at indgå ægteskab. Efter vores opfattelse burde udvalget altså også have foreslået mandens ægteskabsalder nedsat.

I øvrigt skal jeg ligesom de øvrige ordførere gøre det kort og ikke her gå ind på de øvrige lovforslag, vi har til anden behandling. Vi regner med, at denne lovgivning i høj grad bliver en midlertidig løsning. Vi er langt fra tilfreds med den, men i erkendelse af, at ægteskabslovforslaget var bedre end den eksisterende lov, og i betragtning af, at der er sket yderligere forbedringer under udvalgsbehandlingen, kan vi uden begejstring stemme for forslagene. Vi gør det ikke, fordi forslagene, som det så rigtigt her har været sagt, er moderate, men fordi vi håber, at de er begyndelsen til radikale ændringer. I øvrigt må jeg lige tilføje, at vores forudsætning også er, at den kommission, som nu bliver nedsat, ikke skal sidde og arbejde med disse ting til evig tid.

Hanne Reintoft: Af betænkningen kan man se én ting helt klart, nemlig at der har været megen usikkerhed og også meget delte meninger i det udvalg, der har været nedsat. Helt tydeligt fremtræder det imidlertid, at der har været nogenlunde enighed om, at dette ægteskabslovforslag ikke kan være den endelige løsning, at det ikke er skitsen til moderne menneskers samliv i et moderne samfund. Jeg er enig i, at lovforslaget skal

[Hanne Reintoft.]

gennemføres nu, men så må jeg også udtrykke min tilfredshed med, at man vil arbejde videre med problemerne. Man må udtrykke de sædvanlige forhåbninger om, at kommissionsarbejdet ikke bliver alt for langvarigt, men på den anden side er det nødvendigt at få skaffet os større klarhed over, hvad befolkningen mener om ideen bag en lov om faste samlivsformer.

Jeg tror, at usikkerheden hos udvalget ganske nøjagtigt afspejler usikkerheden i befolkningen som to sider af samme sag. Jeg kan derfor ikke tilslutte mig, at et eventuelt forskningsarbejde om befolkningens holdning til denne lov skulle kunne klares ved opinionsinstitutternes overfladiske undersøgelser, f. eks. Gallup-undersøgelser. Der bør tilbunds gående undersøgelser til, og jeg mener, det må gøres af socialforskningsinstituttet. Hvis lovgivningsmagt og befolkning ikke stod hinanden så fjernt, som tilfældet desværre er, skulle et forslag som ægteskabslovforslaget ud til diskussion i befolkningen først; det skulle diskuteres i fagforeninger og forældreforeninger, beboersammenslutninger osv., og de, der skulle give loven, måtte have meddelelse om diskussionernes resultat. Med moderne data-teknik er noget sådant muligt, og det er da også gennemført andre steder, hvor man har et lidt mere moderne syn på virkeligt folkestyre.

Om selve ægteskabslovforslaget vil jeg blot sige følgende:

Jeg må stadig fastholde, at ægteskabsalderen for mænd og kvinder bør være ens, og det forekommer mig, at motiveringen for at opretholde forskellig ægteskabsalder er tynd. 18 år må være rimeligt, og forældrenes samtykke efter det fyldte 18. år, hvor forældremyndigheden er ophørt, kan ikke være nødvendig.

Jeg må stadig fastholde, at det eneste fornuftige og rationelle er, at man giftes af en borgerlig myndighed. Religiøse mennesker kan så udstyre ægteskabsindgåelsen med den symbolik, de finder ønskelig, uden

at samfundet behøver at tage sig af det. Jeg tror også, at det bliver den endelige løsning på problemet i løbet af ikke alt for mange år.

Det er fornuftigt, at forlovelsesparagrafferne udgår; tiden er løbet fra dem, og de har ingen praktisk værdi. Det er altså også blevet til, at man kan blive separeret, når man er enig om det, og det er fornuftigt, at man stryger de sådan lidt besværgende ord om dyb og varig uoverensstemmelse; folk må i og for sig selv om, hvad det er, der gør, at de ønsker at komme fra hinanden.

Jeg mener stadig, at voksne mennesker, der er enige om det, skal kunne blive skilt med det samme, og hvis det bliver sådan, mener jeg heller ikke, at utroskab skulle have nogen fortrinsstilling som skilsmisseårsag. Når jeg er imod, at man ophæver bestemmelsen om utroskab som skilsmisseårsag, er det, fordi jeg nødig ser, at man afskærer to voksne mennesker fra at blive skilt øjeblikkelig. Vi ved jo alle, at bestemmelsen bliver misbrugt hver eneste dag, og det må være, fordi der er behov for en mere praktisk og mere ærlig lovgivning på området.

Der er i det hele taget efter mit syn ikke megen mening i at opretholde hele separationsinstitutionen, og jeg kan heller ikke dele begejstringen for, at separationstiden er gjort kortere. Jeg mener, den er unyttig. Når man ser, at kun ca. 13 pct. af separerede ægtepar 10 år efter separationen har genoptaget samlivet, må vi konstatere, at de fleste menneskers ønske om endelig skilsmisse er ret velbegrundet, og det skaber kun vanskeligheder i et nyt samliv at gøre proceduren alt for langvarig og vanskelig. Jeg tror heller ikke, det vil afhjælpe eventuelle chikanerier mellem ægtefæller, der er uenige, eller gøre det lettere for de børn, der er i ægteskabet. Jeg tror i det hele taget ikke, at man fra lovgivningens side skal have en sådan mistillid til folks dømmekraft, til at de selv kan finde ud af, hvad de vil. At kun 13 pct. finder sammen igen i løbet af en 10 års periode, viser tydeligt, at størsteparten

[Hanne Reintoft.]

af dem, der har bedt om separation, faktisk har ment, at de ville fra hinanden.

Jeg vil henstille, at man ved lovgivningen og også ved et senere kommissionsarbejde om sindssyge og åndssvages retsstilling i meget høj grad har øret åbent for de nye toner, der er fremme om, at f. eks. vore åndssvage i videst muligt omfang skal kunne leve som normale medborgere. Jeg er en lille smule bekymret over ministerens bemærkninger om, at det foreliggende forslag i sin ordlyd måske ikke helt svarer til den nylyg vedtagne sterilisationslovs frivillighedsprincip; selv om jeg kan forstå, at ministeren mener, at man ved anvendelse af loven skal have dette frivillighedsprincip for øje, havde jeg gerne set det udtrykt lige så klart. Åndssvage mødre kan være dårlige mødre — det er der mange, der kan; men vi har også ganske tydelige erfaringer for, at i gode sociale kår med den rigtige mand og med ikke for mange børn kan de være særdeles gode mødre. Jeg tror, at vi alle trænger til en nyvurdering af disse problemer.

Hvis ministeren virkelig mener, at bevilning til fri proces kan fremmes, vil det være en uendelig lettelse i mange skilsmisssager. Vi er vist flere her, der har erfaring for, hvor meget det belaster, at hele proceduren omkring fri proces har været så helt utrolig bureaukratisk.

Jeg er meget utilfreds med, at man ikke har ment det muligt at udbygge et egentligt familievejledningsapparat omkring vor skilsmisseinstitution. Alle, der har haft med skilsmisssager og med familierådgivning at gøre, ved, hvor mange vanskeligheder der kan tårne sig op for en familie i opløsning, hvor svært det kan føles for sådan en familie at finde ud af, hvor man får den kvalificerede rådgivning. Det kan gælde en mand, der lider under at være blevet ensom; det kan gælde de kvinder, der har svært ved at klare sig socialt, og det kan gælde de børn, der har taget skade af forældrenes dårlige samliv.

Uanset de goder, lovforslaget indeholder, kan vi ikke sige, at vi virkelig har bibragt vor ægteskabslovgivning og vor socialpolitik noget nyt, hvis man ikke søger de nævnte problemer løst.

Spørgsmålet om bidrag til den fraskilte er meget vanskeligt. Principielt må det være

det enkelte menneske, der klarer sin egen forsørgelse, og samfundet må træde til, hvis det på grund af ulykke eller anden omstændighed, f. eks. skilsmisse, kommer til vanskeligheder for det enkelte individ. Principielt må jeg mene, at det må være samfundet, der klarer overgangshjælp og uddannelseshjælp. Det kan ødelægge en ny families økonomi med for store hustrubidrag til et tidligere ægteskab. Det er tit en uværdig situation for den fraskilte kvinde, og det kan ødelægge en ny ægteskabspartners forhold til børnene fra det forliste ægteskab, fordi der opstår bitterhed og skænderi omkring en for stram økonomi og uophørlige krav fra en fraskilts side. Men samtidig med at jeg understreger, at samfundet principielt må have forpligtelsen til at sørge for folk i vanskeligheder, vil jeg også understrege, at kvindens mulighed for at få støtte fra ægtefællen ikke må ophøre for den dag, der virkelig er skabt hjemmel for, at samfundet påtager sig disse forpligtelser, og det er der ingenlunde for øjeblikket. Der bruges alt, alt for få penge på f. eks. at uddanne og omskole kvinder, der er blevet alene, og vi har ganske klare udsagn fra revalideringsinstitutionen om, at det er betydelig lettere at revalidere en kvinde umiddelbart efter skilsmissen end to år efter. Dette taler i sig selv mod, at man i en separationsperiode bare lader hende klare sig for et lille og ikke tilstrækkeligt hustrubidrag.

I det hele taget vil jeg gerne sige lidt om visse frisindede eller rettere pseudofrisindede tanker, der er kommet til orde såvel fra talerstolen her ved første behandling som i udvalget og fra Dansk Kvindesamfunds side.

Vi lever i et samfund, hvor en vis beskyttelseslovgivning desværre stadig er nødvendig for kvinden. Vi bør skamme os over det og arbejde for at få det rettet; men det kan ikke nytte noget at benægte fakta, og foreløbig må vi konstatere, at det stadig væk er nødvendigt — det vil alle vide, der har haft med ægteskabsager og familierådgivning at gøre. Kvinderne har ikke lige løn, de er ofte lavere aflønnet end mænd. Kvinder har i gennemsnit betydelig ringere uddannelse, og kvinder avancerer heller ikke så let som mænd. Der er stadig i vort samfund en vis diskrimination af kvinden som

[Hanne Reintoft.]

ligestillet samfundsborger, og alt dette gør, at hun desværre i vanskelige perioder af sit sociale liv har en beskyttelseslovgivning behov. Vi ser nu fra visse sider, ikke mindst fra velstillede, men progressive kvinders side, uophørlige forslag om at få denne beskyttelseslovgivning ophævet i ligestillingens navn. Jeg er enig i, at den er et symbol på en diskrimination, men må understrege meget kraftigt, at vi først må have lovgivet og forhandlet os væk fra den dårlige sociale stilling. Når stimulansen til og muligheden for at gennemføre uddannelse og opnå avancement er gennemført til bunds, og når ligelønnen er gennemført, så kan vi ophæve beskyttelseslovgivningen. Det andet er ikke kvindesag for den jævne kvinde, det er kun kvindesag for den kvinde, der er godt stillet. Ophæver vi den, før alt er bragt i orden, er det kun en symbolsk fjer i hatten på en gruppe kvinder anbragt i positioner i samfundet, hvor de ikke har den jævne kvindes beskyttelsesbehov. Jeg vil meget gerne høre, hvad ministeren mener herom.

Lad mig også i den forbindelse sige, at det tilsyneladende er rigtigt at fjerne bestemmelsen om, at børn under 2 år fortrinsvis skal tilfalde moderen. Jeg mener også, at forældremyndigheden skal være hos den bedst egnede, selv om jeg måske kunne fristes til at advare en smule mod denne ustandselige talen om barnets tarv. Man kan ikke udskille et barn som et fuldstændig selvstændigt individ. Et barns tarv er også dets omgivelseres tarv, og de færreste børn er lykkelige, hvis dets far eller mor ikke trives, det være sig som gift eller skilt. Derfor kan man ikke bare se på barnets tarv; man kan ikke få et lykkeligt barn med ulykkelige forældre. Man må vide, som jeg har sagt, at man i vort samfund gør forskel på mand og kvinde. Det er det, der gør mig lidt betænkelig ved denne bestemmelse, for vi lever jo i et samfund, der ser meget materielt på tingene. Hvem vil i en afgørelse om, hvem der er bedst egnet, have de bedste sociale vilkår ved en lang række skilsmisser? Hvem vil tjene mest? Hvem vil få den bedste samfundsmæssige position? Hvem kan lettest klare den store husleje eller blive siddende i huset, og hvem kan lettest betale den dyre hushjælp, hvis

børneinstitutioner ikke kan skaffes — og det kan de jo meget ofte ikke? Det er meget tit manden, der står bedst her. Jeg vil derfor advare mod, at man kommer fra asken og i ilden i denne sag. Hvis man skal vurdere mand og kvinde lige med hensyn til evner som opdrager, må vi i megen anden lovgivning arbejde for, at mand og kvinde bliver socialt ligestillet; ellers bliver det igen kvinden, der kommer til at stå i baggrunden.

Lad mig til sidst tilføje, at det kan se helt smart og moderne ud med tanken om ægteskabskontrakter, som man med mellemrum skal kunne forny. Jeg tror ikke selv, det er løsningen. Jeg tror, vi skal have en mere avanceret lovgivning, og jeg tror snarere, vi ender i et princip med simpel lovgivning om fælles børn og fælles eje og så en registrering af begyndelsen og ophævelsen af faste samliv. Men det er fremtidsmusik. Vi må nu vedtage denne ret banale lovgivning, der dog indeholder forbedringer og moderniseringer, og så håbe, at der kan komme noget lidt mere originalt fra en kommission. Vi behøver ikke at være alt for bundet af vore nordiske kollegers tanker; der kunne da ikke ske noget ved, om vi på et enkelt punkt viste os som foregangsland.

Justitsministeren (Thestrup): Jeg vil gerne rette en tak til de ordførere, der har talt i dag, og samtidig takke udvalget for det meget store og meget indgående arbejde, der er udført med behandlingen af disse lovforslag.

Jeg vil gerne sige et par bemærkninger her til at begynde med om den kommission, som vi agter at nedsætte. Efter den diskussion om ægteskabslovgivningen, som har fundet sted såvel i forbindelse med tingets behandling af de foreliggende lovforslag som i offentligheden, har jeg, som det fremgår af betænkningen, anset det for rigtigt, at der efter gennemførelsen af de foreliggende lovforslag arbejdes videre med revisionen af ægteskabslovgivningen. Det er efter min opfattelse nødvendigt, at man undersøger behovet og mulighederne for at gennemføre mere dybtgående ændringer af ægteskabslovgivningen såvel af reglerne om ægteskabs indgåelse og opløsning som af bestemmelserne om formueforholdene i ægteskabet. Det må også undersøges, om nogle

[Justitsministeren.]

af de regler i lovgivningen, der knytter retsvirkninger til ægteskabet, bør kunne anvendes på visse ægteskabslignende forhold.

Med henblik herpå agter jeg at nedsætte en kommission eller et udvalg til at tage disse problemer op. Den pågældende kommission vil få til opgave at samarbejde med tilsvarende udvalg, som ventes nedsat i Finland og Sverige, såvel som med de udvalg, der måtte blive nedsat i Island og i Norge.

Jeg mener, at man ikke bør undervurdere betydningen af de ændringer, som forslagene her indebærer i forhold til gældende ret. Udvalgsbetænkningen viser, at der, som jeg nævnte, er gjort et meget stort og meget omhyggeligt arbejde med lovforslagene. Betænkningen viser også, at udvalgsmedlemmerne har givet afkald på at stille ændringsforslag, hvorom der ikke kunne opnås enighed i udvalget — noget, der også er blevet givet udtryk for her. Det er derfor naturligt, at man i indledningen til betænkningen har fremhævet en lang række problemer, som efter udvalgets opfattelse bør undersøges eller overvejes i den kommende kommission. Jeg vil gerne benytte lejligheden til at takke for denne opregning af betydningsfulde problemer, som selvsagt vil indgå med meget betydelig vægt såvel i justitsministeriets overvejelser om udformningen af kommissoriet for den kommende kommission som i denne kommissions arbejde.

Jeg vil imidlertid i denne forbindelse gerne knytte nogle bemærkninger til udtalelsen i udvalgsbetænkningen om, at kommissionsarbejdet bør tilrettelægges således, at undersøgelserne og overvejelserne kan være tilendebragt inden for et rimeligt tidsrum, og hvor der peges på det ønskelige i, at kommissionens medlemstal ikke bliver for stort, og at der i videst muligt omfang skabes udvej for, at medlemmerne og sekretariatet frigøres fra andet arbejde under kommissionsarbejdet. I princippet er jeg naturligvis ganske enig i disse betragtninger, men må dog sige, at et rimeligt tidsrum er et relativt begreb. Hvis man blot kaster et blik på den lange liste over undersøgelser og overvejelser, som ifølge folketingsudvalgets egen betænkning bør

foretages af den kommende kommission, tror jeg, man må erkende ud fra en realistisk vurdering, at kommissionsarbejdet nødvendigvis må strække sig over nogen tid.

Når det fremhæves, at medlemstallet ikke må blive for stort, er der også tale om et relativt begreb. Jeg har ikke taget stilling til kommissionens sammensætning, men jeg skal ikke lægge skjul på, at jeg på forhånd er tilbøjelig til at mene, at der netop på et område som det foreliggende kan være god grund til at overveje, om det ikke ville være rigtigt foruden de sagkyndige at lade parlamentarikere deltage i udvalgsarbejdet på lignende måde, som vi f. eks. har gjort det i færdselssikkerhedskommissionen.

Endelig må jeg fremhæve, at jeg ikke tror, det vil være muligt som medlemmer af kommissionen udelukkende at udpege folk, som vi kan tage bort fra deres almindelige arbejde. De mennesker, der skal være medlemmer af en sådan kommission, vil være højt kvalificerede folk, som vi ikke kan forvente kan tages bort fra det arbejde, de beskæftiger sig med, og det vil vel heller ikke være rimeligt. Det fører imidlertid til, at de ligesom bliver delt; de har noget af deres arbejde inden for kommissionen, og resten af deres arbejde er deres daglige bestillinger, men jeg tror ikke, det bliver let at ordne det på anden måde. Jeg vil gerne overveje, om det skulle være muligt, at sekretariatsarbejdet blev udført af personer, der ikke alene var fast knyttet til kommissionen, men som også i den tid, kommissionen arbejdede, var fritaget for andet arbejde. I det hele taget skal jeg i det omfang, det er muligt, søge at imødekomme udvalgets ønsker.

Naturligvis vil vi søge udvalgsarbejdet fremmet så meget som muligt, og jeg har blot med disse bemærkninger villet sige, hvor vanskeligt det kan være at tage disse hensyn fuldt ud. Jeg skal, som jeg nævnte, gøre, hvad jeg kan for i så høj grad som muligt at imødekomme udvalget.

Og så nogle få bemærkninger i anledning af ordførernes udtalelser.

Jeg er enig med det ærede medlem hr. K. Axel Nielsen i, at det, vi tilstræber, er en ligestilling mellem kønnene. Jeg kan også se, at den ikke helt er gennemført her, men det er efter min mening et skridt på

[Justitsministeren.]

vejen. Jeg anser denne ligestilling for noget overordentlig vigtigt, og jeg mener, at fremme heraf netop er en af fordelene ved de lovforslag, vi her behandler.

Jeg skal love det ærede medlem, at jeg vil imødekomme de forskellige anmodninger om på anden måde end gennem lovforslag at gennemføre forskellige af de ting, som man har ønsket gennemført, først og fremmest at borgerlig vielse kan udføres på andre dage end de dage, hvor der er kontortid, altså først og fremmest om lørdagen, og ligeledes at vi får et nyt vielsesritual. Jeg har i min tid som viceborgmester adskillige gange viet folk, og jeg erkender, at selv dengang — og det ligger dog nogle år tilbage — forekom det mig, at det var et noget gammeldags vielsesritual.

Det ærede medlem fru Hanne Budtz talte om evnesvages adgang til at indgå ægteskab, et spørgsmål, som forskellige andre af de ærede medlemmer også har været inde på. Jeg har her henvist til, at vi i øjeblikket har et udvalg siddende, der behandler dette spørgsmål. Det er et vigtigt spørgsmål. Jeg er ikke uenig med det ærede medlem fru Hanne Reintoft i, at resultatet af dette udvalgsarbejde sikkert vil blive, at vi også på dette område søger at stille de evnesvage så vidt muligt lige med andre mennesker. Jeg tror — sådan har jeg i alt fald forstået det — at der er muligheder for, at de kan føre en langt mere normal tilværelse, end vi i almindelighed tænker os.

Fru Hanne Budtz spurgte mig bl. a., om den praksis, der er omtalt i en cirkulæreskrivelse udsendt af justitsministeriet i december 1968 om aftrapning og bortfald af ikke-tidsbegrænset hustrubidrag, kan anvendes også i tilfælde, hvor hustrubidraget hidrører fra en skilsmisdom, der er af ældre dato end cirkulæreskrivelsen. Dette spørgsmål må jeg besvare bekræftende. Der er ikke tale om en ny praksis, der er indledt med cirkulæreskrivelsen, men derimod om en praksis, der har udviklet sig i den sidste halve snes år. Jeg tror ikke, det er stedet her at indlade sig på en nærmere debat om rimeligheden af den nævnte praksis, men skal blot sige, at når der i den gældende administrative praksis ikke i almindelighed sker en tidsbegrænsning af hustrubidragene ved skilsmisse, der meddeles

ved bevilling efter den gældende lovs § 54, 2. punktum, i ægteskaber, hvor samlivet har været over en halv snes år, skyldes det ikke, at man er af den opfattelse, at bidragene nødvendigvis skal være livsvarige, men først og fremmest at det kan være vanskeligt at overskue parternes økonomiske og personlige forhold så langt ud i fremtiden. Det må være naturligt at antage, at tilsvarende synspunkter ligger bag den praksis, der følges af domstolene. Det anførte gælder naturligvis ikke, hvis domstolen udtrykkeligt og endeligt har gjort op med spørgsmålet om bidragspligtens varighed.

Jeg tror også, det var det ærede medlem, der spurgte mig om tredje instans-bevillinger. Jeg vil gerne bemærke, at der for tredje instans-bevillinger i ægteskabssager jo gælder de samme regler som for andre sager; efter disse regler kan justitsministeriet i ægteskabssager efter retsplejelovens § 435, stk. 2, 2. punktum, undtagelsesvis tillade anke til højesteret. En af betingelserne herfor er, at sagen skønnes at have almindelig interesse eller videregående betydning for den pågældende. Ved skønnet over, om dette er tilfældet, vil det i reglen være afgørende, om det er af betydning at opnå en afgørelse, der kan være vejledende for domstolene og administrationen i lignende sager. Jeg kan sige til det ærede medlem, at vi har en lang praksis på dette område, og jeg er villig til at oplyse det ærede medlem nærmere herom; men jeg tror, det vil føre for vidt, hvis jeg skal gå ind på det her.

Fru Merete Bjørn Hanssen nævnte, at barnets tarv skal stå i centrum. Det er jeg enig med det ærede medlem i. Jeg er dog af den grund ikke så uenig med det ærede medlem fru Hanne Reintoft. Jeg kan ikke se, at der i og for sig bliver nogen uoverensstemmelse. Det ærede medlem sagde nemlig, at barnets tarv også kan tilsige, at barnet kommer under sådanne forhold, at omgivelserne befinder sig bedst derved. Men så er det jo barnets tarv, der i virkeligheden står som det afgørende. Når vi taler om barnets tarv, må forholdet vel være det, at vi taler om de tilfælde, hvor barnets tarv på en eller anden måde kommer til at stride mod en af forældrenes interesser; i så fald er jeg ganske enig med det ærede medlem fru Merete Bjørn Hanssen i, at så må bør-

[Justitsministeren.]

nets tarv gå forud for hensynet til forældrenes ret, for, som jeg vist har sagt det et par gange: forældrenes ret er ikke noget, der for mig er afgørende; det er derimod barnets tarv. Jeg mener ikke, forældrene har nogen egentlig ret i den forstand til barnet.

Jeg er enig med det ærede medlem i, at ægteskabsalderen og myndighedsalderen bør være den samme. Jeg er heller ikke helt uenig med det ærede medlem i, at det også vil være rimeligt, at man på dette område tilstræber en ligestilling mellem kønnene. Det ærede medlem har jo gjort sig til talsmand for en ændret formuleringspraksis; det har vi overvejet, og jeg har været kaldt til samråd om det. Det er en af de ting, som kan komme for i den kommission, som nu bliver nedsat.

Fru Rigmor Christensen talte om, at kvinden ofte er den økonomisk svage part, fordi kvinden ofte ikke har en særlig uddannelse. Heri er jeg ganske enig med det ærede medlem, og jeg er også klar over — jeg tror, det ærede medlem fru Hanne Reintoft var inde på det samme — at vi vedblivende må tage et hensyn til kvinden på dette område.

Så talte det ærede medlem om det ubehag, der er ved at gennemtvinge samkvemsretten ved fogdens hjælp. Her er jeg så aldeles enig med det ærede medlem. Jeg har haft den meget ubehagelige opgave et par gange i min tilværelse, i de første år jeg var ude som foged, at skulle gennemtvinge en sådan afgørelse, og jeg kan sige, at det er overordentlig ubehageligt. Jeg tror, det lykkedes mig at mægle forlig og nå til et resultat, men der er jo også tilfælde — uhyggelige tilfælde — hvor noget sådant ikke nås, og hvor der sker overordentlig stor skade. Men selv om dette kan være tilfældet, er det nødvendigt at have, om jeg så må sige, et yderste middel i lovgivningen. Jeg tør dog sige, at det er lige så nødvendigt, at de mennesker, der bliver sat til at udføre det, har forståelsen af, hvor forsigtig man skal være med at anvende dette middel, og jeg indrømmer, at de forældre, der forlanger det, meget ofte ikke tager hensyn til barnets tarv som det første og vigtige, men til deres egen ret.

Hr. Poul Dam anmodede om, at udvalget ville overveje de tanker, der er i det forslag,

det ærede medlem har fremsat. Det må jeg se som en ganske naturlig ting, og de vil indgå i kommissionens arbejde.

Det ærede medlem talte om, at det snarere var mandens end kvindens stilling, der var ændret i vort samfund. Ja, hvis der sker nogen ændringer, bliver begge parter stilling naturligvis ændret, og man kan vel sige, at der er en betydelig forskel i parternes stilling i ægteskabet i dag og i gamle dage; der er også en betydelig forskel i den stilling, som mænd i dag har over for kvinder, og den stilling, de havde f. eks. for 50 år siden.

Det ærede medlem fandt, at en ægteskabslov bør være udtryk for en almindelig opfattelse i samfundet, og heri er jeg ganske enig med det ærede medlem.

Det ærede medlem kritiserede, at der ikke havde fundet en tilstrækkelig indgående drøftelse sted i pressen. Jeg må nu sige, at jeg i og for sig synes, pressen har drøftet disse forhold meget. Der har været en række artikler, også mange udmærkede artikler, om ægteskabet, om både indgåelse og opløsning og retsvirkningen af det; men når nu vi går over til dette kommissionsarbejde, vil det naturligvis være meget formålstjenligt, om vi yderligere kan sørge for, at der kommer en drøftelse i gang. Jeg kan ikke huske, om det var fru Hanne Reintoft eller hr. Kjær Rasmussen, der talte om, at man ude omkring på møder burde tale mere om disse forhold, søge at få at vide, hvad folk mener, og høre de forskellige opfattelser, der kommer til udtryk; jeg er naturligvis ganske enig heri.

Fru Hanne Reintoft talte om, at borgerlig vielse måtte blive det almindelige. Jeg havde nær sagt: hvorfor egentlig det? Vi har de to muligheder. Præsterne er jo også tjenestemænd, de er også ansat af staten, og ønsker folk at blive kirkeligt viet, kan jeg ikke se, at vi skal tvinge dem til at blive borgerligt viet først. Men det er en af de ting, den fremtidige kommission skal tage stilling til.

Det ærede medlem talte om, at hvis vi fik adgang til øjeblikkelig skilsmisse uden angivelse af grunde, ville vi være fri for at have bestemmelserne om utroskab som skilsmissegrund. Ja, det er klart. Så ville det i alt fald være ganske unødvendigt at påberåbe sig utroskab; så ville man bare kunne

[Justitsministeren.]

sige, at man ville have skilsmisse. Jeg er naturligvis ganske enig med det ærede medlem i, at vi ville være fri for en række til det yderste ubehagelige processer. Jeg har i mange år måttet høre på de meget ubehagelige ting, der kommer frem under den slags processer. Der er dog nu, kan jeg sige, åbnet lettere og hurtigere adgang til fri proces.

Jeg er enig med det ærede medlem i, at kvinderne stadig i en vis grad trænger til en beskyttelseslovgivning; jeg gav udtryk for det før. Det er stadig nødvendigt — det har i øvrigt de forskellige ordførere givet udtryk for — at der er bestemmelser, der yder beskyttelse for kvinderne, indtil den fulde ligestilling er blevet opnået.

Med disse ord vil jeg endnu en gang takke ordførerne og udvalget for behandlingen af disse lovforslag.

K. Axel Nielsen: Justitsministerens udtalelser giver mig kun anledning til kommentarer til et enkelt punkt.

I udvalgets betænkning tales der om, at en række spørgsmål, nemlig hele ægteskabsinstitutionens fremtidige struktur, skal gøres til genstand for behandling i en kommission eller et udvalg. Der tales samtidig om, at der endelig ikke må være for mange medlemmer, og at arbejdet skal gøres hurtigt. Det var, ligesom ministeren ville slå fast, at der skal være tale om en kommission, og derved forstås jeg altså en lidt større forsamling end et udvalg, idet der også skulle være repræsentanter for parlamentarikerne. Jeg tror, det vil gøre fremgangsmåden besværlig, og jeg tror, det vil medføre, at vi ikke ser resultatet af arbejdet før efter lang tid, længere tid end udvalget har forudsat; jeg gør opmærksom på, at udvalget har forudsat, at der sættes så stor fart på arbejdet, at nogle embedsmænd burde frigøres for deres almindelige arbejde.

Jeg minder om, at da vi engang skulle have et resultat i arvelovgivningen, havde man også først haft en kommission, som vi nu har haft det her med hensyn til ægteskabslovgivningen, og det var et værdifuldt materiale, arvelovskommissionen havde tilvejebragt, ligesom det, ægteskabslovskommissionen har tilvejebragt, er værdifuldt. Men da der skulle gang i sagerne — for arvelovskommissionens arbejde gav ikke grund-

lag for lovgivning — nedsatte man et ekspertudvalg på fire eller fem medlemmer, hvis jeg ikke husker fejl, og da de havde foretaget de forberedende øvelser og samlet det materiale sammen, der skulle bruges, tog de fri i en uge og indlogerede sig på Hornbæk badhotel, så vidt jeg husker, og så kom det resultat, som i løbet af ganske kort tid førte til en udmærket lovgivning.

Dengang blev de meget stærkt kritiseret, fordi det passede revisionsdepartementet, som jo ikke havde forudsætninger for at vurdere den saglige værdi af dette initiativ, at kritisere den udgiftspost på regnskabet. Jeg vil påstå, at de dermed sparede staten for meget store beløb, og at de virkelig viste et frisk initiativ til at få en fornuftig lovgivning gennemført, for da deres betænkning forelå, var den lige klar til at bruges i arbejdet herinde i folketinget. Mon ikke vi skulle prøve noget tilsvarende? Jeg vil meget tilråde, at man bruger ekspertudvalgsmetoden, og jeg skal ikke kritisere det. Jeg tror heller ikke, revisionsdepartementet denne gang tør kritisere, at de tager fri og indlogerer sig på et eller andet badhotel, hvis det nu er i badesæsonen, og ellers et andet passende sted.

Hanne Reintoft: Jeg vil nødigt have, det bliver stående, som om jeg absolut holder på forældrenes ret. Justitsministeren ved godt, at jeg netop i denne samling har talt for, at jeg overhovedet kun tror, at samkvemsret kan gennemføres frivilligt, og at forældreretten i uløselige spørgsmål må vige for den harmoniske del af det trekløver, fir- eller femkløver, en familie nu kan være. En lykkelig mor med sine børn eller en lykkelig far med sine børn er jo bedre end alle i splid med hinanden.

Det, jeg protesterede imod, var, at man har en vis tilbøjelighed til at tage det ud af sammenhængen og blive ved at snakke om barnets tarv, som om det kunne skilles ad. Her kunne man alvorligt henstille til kommissionen igen at tage familierådgivningsproblemet op, for vi ved dog, at i de meget vanskelige situationer kan rådgivning og af og til lægehjælp løse problemerne. Men det kan ikke gøres i en mæglingssituation; det skal måske gøres over måneder og år, hvor en familie skal have støtte til at overvinde aggression og uvenskab osv.

[Hanne Reintoft.]

Må jeg også lige svare på det med den borgerlige vielse. Når jeg mener, at den borgerlige vielse skal være generel, og at hver især så kan pynte på den, som han vil med kirke, eller hvad man nu foretrækker, er det også, fordi jeg ikke mener, at den borgerlige vielse, som den er nu, skal være en efterligning af den kirkelige vielse; det er efter min mening en misforståelse, det skulle være en meget mere enkel og ligetil proces. Det vil også befri landets borgmestre for at stå og føle sig mere eller mindre komiske nogle gange om ugen, når de skal prøve at leve op til en præsterolle, der klæder de færreste af dem.

Else-Merete Ross: Jeg vil gerne have lov at støtte hr. K. Axel Nielsen i det, han sagde, om eventuelt at frigøre en embedsmand. Vi har bl. a. set, at byretsdommer Inger Margrethe Pedersen blev fritaget for sit arbejde i byretten i tre måneder og nåede at lave en betænkning om forsørgerbegrebet. Nu ved jeg godt, at det ikke direkte kan sammenlignes, men det er dog muligt på en relativt kort tid at gøre nogle forskellige spørgsmål færdige, så jeg vil meget gerne støtte det forslag.

Jeg ved, at ministeren lægger megen vægt på, at der opretholdes nordisk ensartethed i ægteskabslovgivningen, og der var da også tale om, at vi skulle samarbejde med det svenske udvalg, da vi begyndte nu her i år. Det lykkedes ikke, og så vidt jeg forstår, var det svenskerne, der ikke var så interesserede i det. Nu står der i betænkningen, at man tænker på at nedsætte et tilsvarende udvalg i Sverige, og at vi skal samarbejde med dette, og der bliver måske også nedsat udvalg i de øvrige nordiske lande, som vi skal samarbejde med. Så nævnedes ministeren Finland; jeg forstod ikke rigtig, om der allerede er nedsat et udvalg i Finland, og det vil jeg gerne vide.

Jeg tror, man må være klar over, at det tager tid at blive enige inden for de fire nordiske lande. Da vi oprindeligt drøftede at nøjes med mindre ændringer og nedsætte en kommission, mente jeg, at det ville vare ca. 10 år, inden vi nåede til et resultat, og jeg sagde, at til den tid var jeg for længst død; da trøstede ministeren mig med, at det troede han ikke, for jeg havde et godt hel-

bred. Nu vil jeg dog gerne vide, om ministeren, når det alligevel skal tage en rimelig tid, kunne sige mig — jeg kan jo prøve at regne baglæns — hvor mange år af mit liv der vil være tilbage, inden dette arbejde bliver færdigt. Jeg tror stadig, det vil tage 10 år, og at jeg ikke vil se det i dette liv.

Langkilde: Ja, jeg vil gerne tilslutte mig de bemærkninger, som både hr. K. Axel Nielsen og andre har rejst vedrørende spørgsmålet om kommissionsbehandling. Jeg må indrømme, at ministerens jævnføring med trafiksikkerhedskommissionen ikke gav mig gode håb om, at det skulle blive noget, der gik hurtigt; jeg er tilbøjelig til at tro, at en parallelitet dertil nærmest ville virke som en hastighedsbegrænsning, hvis man vil tilgive mig denne udtalelse.

Det, vi har brug for i denne forbindelse, er jo ikke en stor kommission med repræsentanter for parlamentarikere, som i og for sig ikke på dette område — i alt fald ikke som parlamentarikere, det skulle være som ægtefolk — sidder inde med nogen særlig sagkundskab; så skulle de da udtages ikke efter partisynspunkter, men ud fra det synspunkt, om nogle er fraskilt og andre lykkeligt gift. Det, der efter min mening er brug for på dette felt, er et lille udvalg af eksperter, eller hvad man vil kalde dem — i alt fald folk, som kan hellige sig at finde frem til det materiale, som til sin tid skal være afgørende for ministerens standpunkt og dermed videre for folketingets synspunkter på dette felt. Det synes jeg er nok så rigtigt at gøre i et meget snævert udvalg.

Poul Dam: Min bemærkning gælder også spørgsmålet om udvalget. Ministeren sagde, at det kunne være svært at frigøre de mennesker, man gerne ville have i udvalget, fordi deres arbejdskraft var så vigtig på andre områder. Dertil vil jeg sige, at jeg tror, der findes en række yngre folk, som vil være i stand til at gøre et meget fremragende udredningsarbejde, og som man bør frigøre fra deres normale arbejde. Det kan ikke være væsentligt, at en kommission skal være fuldstændig færdig; det skulle gerne være sådan, at et lovforslag blev forelagt til virkelig drøftelse her, at det ikke var et fait accompli, man stod over for. Men netop hele det forberedende grundige

[Poul Dam.]

arbejde kan med rimelighed gøres af en række yngre embedsmænd, som har vist gode anlæg for sådan noget, og som man kan undvære i administrationen.

Jeg tror, det ville være meget væsentligt, hvis vi her kunne få brudt en breche i vore kommissionstraditioner og virkelig komme i gang med et arbejde, hvor kommissioner udrettede noget, gjorde det grundigt, gjorde det hurtigt og sådan, at det blev et nybrud, en nydannelse i vort arbejde.

Justitsministeren (*Thestrup*): Jeg skal gerne overveje det, der er sagt fra næsten alle sider om kommissions- eller udvalgsarbejdet, at det skal være et arbejde, der går meget hurtigt, og at man dertil skal bruge folk, som man tager bort fra det øvrige arbejde. Jeg tør dog sige, at de yngre embedsmænd også er stærkt optaget af deres daglige arbejde, så det er svært at frigøre nogen helt; men jeg skal gerne overveje de tanker, der her er kommet frem.

Fru Else-Merete Ross talte om nordisk retsenhed på dette område. Jeg vil gerne hertil sige, at det har vi haft igennem mange år og jeg ville synes, det var en stor fejl at bryde fuldstændigt med nordisk ensartethed inden for familielovgivningen. Det er sådan, at i Finland og Sverige er man i øjeblikket i færd med at nedsætte udvalg, og at der i Norge og Island kan forventes nedsat udvalg. Der kan derfor fra hvert af disse steder ventes at komme ting frem, der vil have betydning også for os. Derfor vil vi gerne have, at man i alt fald på en vis måde holder kontakt indbyrdes mellem disse udvalg.

Men efter det, der er kommet frem, skal jeg overveje nærmere, om det er muligt at sammensætte udvalget sådan, at det går hurtigere, end kommissionsarbejde måske ellers plejer, og ligeledes om vi kan frigøre nogle folk til at udføre arbejdet.

Hermed sluttede forhandlingen.

Der foretoges først afstemning vedrørende forslag til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning.

Ændringsforslag nr. 1 om, at kap. 1, omfattende §§ 1-5, udgår

vedtoges uden afstemning, hvorved kap. 1, §§ 1-5, betragtedes som forkastet.

§§ 6-14, ændringsforslag nr. 2 om indsættelse af en ny paragraf, §§ 15 og 16, ændringsforslag nr. 3, § 17, således ændret, § 18, ændringsforslag nr. 4, § 19, således ændret, ændringsforslag nr. 5, § 20, således ændret, §§ 22 og 23, ændringsforslag nr. 7, § 24, således ændret, §§ 25-32, ændringsforslag nr. 8, § 33, således ændret, §§ 34-37, ændringsforslag nr. 9 om en ny affattelse af § 38, § 38 i den ændrede affattelse, §§ 39 og 40, ændringsforslag nr. 10, § 41, således ændret, §§ 42-46, ændringsforslag nr. 11, § 47, således ændret, §§ 48-50, ændringsforslag nr. 12, § 51, således ændret, ændringsforslag nr. 13 om en ny affattelse af § 52, § 52 i den ændrede affattelse, § 53, ændringsforslag nr. 14, § 54, således ændret, §§ 55-62, ændringsforslag nr. 15 om en ny affattelse af § 63, § 63 i den ændrede affattelse, §§ 64 og 65, ændringsforslag nr. 16, § 66, således ændret, §§ 67-69, ændringsforslag nr. 17 om indsættelse af en ny paragraf og § 70

vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (*From*): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af myndighedsloven. (Forældremyndighed og samkvemsret).

Ændringsforslagene 1-3, § 1, således ændret, ændringsforslag nr. 4 om en ny affattelse af § 2, § 2 i den ændrede affattelse og § 3

vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af arveloven.

§ 1, ændringsforslaget om en ny affattelse af § 2 og § 2 i den ændrede affattelse *vedtoges uden afstemning.*

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af skifte-
loven.

§ 1, ændringsforslaget om en ny affattelse af § 2, § 2 i den ændrede affattelse og § 3 *vedtoges uden afstemning.*

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse.

Ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af § 1, § 1 i den ændrede affattelse, ændringsforslag nr. 2 om en ny affattelse af § 2 og § 2 i den ændrede affattelse *vedtoges uden afstemning.*

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd.

Ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af § 1, § 1 i den ændrede affattelse, ændringsforslag nr. 2 om en ny affattelse af § 2 og § 2 i den ændrede affattelse *vedtoges uden afstemning.*

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af lov om statens tjenestemænd i Grønland.

Ændringsforslag nr. 1, § 1, således ændret, ændringsforslag nr. 2 om en ny affattelse af § 2 og § 2 i den ændrede affattelse *vedtoges uden afstemning.*

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje. (Ægteskabssager m. v.).

Ændringsforslagene nr. 1-3, § 1, således ændret, ændringsforslag nr. 4 om en ny affattelse af § 2 og § 2 i den ændrede affattelse vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Sluttelig foretoges afstemning vedrørende forslag til lov om ændring af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m.

§ 1, ændringsforslaget om en ny affattelse af § 2, § 2 i den ændrede affattelse og § 3 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (From): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om revision af den kommunale inddeling i Århus, Odense og Ålborg byområder.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 230) findes i tidenden sp. 5261, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 2017).

Der var stillet 14 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Ove Hansen: Vi har under udvalgsarbejdet om dette lovforslag modtaget mange henvendelser. Vi har modtaget mange deputationer og repræsentanter for de sogneråd og byråd, der berøres af sammenlægningerne. Vi har også modtaget henvendelser og deputationer fra amtsrådene ligesom handelsforeninger, fællesorganisationer og repræsentanter for de politiske partier. Jeg vil gerne sige om de mange deputationer, vi har haft, at det, de har bragt frem i udvalget, har vi lyttet til med stor interesse. Mange af deres bemærkninger — det skal erkendes — har gjort indtryk på os; de har givet os en hel del oplysninger. Det skal indrømmes, at langt størsteparten af sognerådene i de omegnskommuner, der skal lægges sammen med centralkommunen, har været modstandere af sammenlægninger; der er dog også medlemmer, der har været tilhængere. Jeg kan godt forstå den stilling, mange af sognerådene har taget. De har varetaget deres kommunes interesser i en årrække, har været glad for arbejdet dér, og jeg har vel også lov at tilføje, at de i langt de fleste tilfælde har gjort det godt. Det er kommuner, der har kunnet opvise pæne og gode resultater. Når der nu fra indenrigsministerens side foreslås sammenlægninger, så er det ikke, fordi man på nogen måde vil underkende det arbejde, de kommunale råd har gjort. De har gjort det godt, men man er altså af den opfattelse, at de store samfund, som Århus, Odense og Ålborg repræsenterer, hver for sig bør være én kommune.

Der er fra de deputationer, der har været hos os, fremkommet ønske om, at man skulle udsætte en afgørelse. Det vil jeg være meget ked af og betænkelig ved. Jeg tror ikke, vi kunne få flere oplysninger tilvejebragt, end vi allerede har fået, og